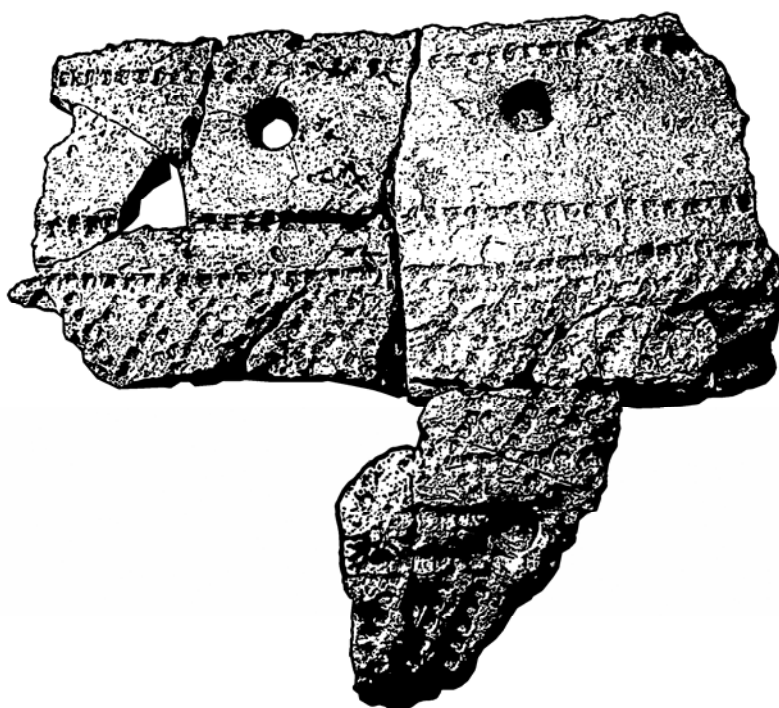

YLI-II [28] KIERIKINKANGAS

Yleisökaivaus kivikautisella asuinpaikalla

2.5.-19.8.2007

Tyypillistä kampakeramiikkaa Kierikinkankaalta.
KM 36666:40, KM 36666:481 ja KM 36006:285.

K

Kierikkikeskus

Sini Annala & Sami Viljanmaa

2008

TIIVISTELMÄ

Yli-li [28] Kierikinkangas

PK 3512 10 PAHKAKOSKI, x=7251 97 - 7252 54, y=3451 00 - 38, z =60 - 63 m mpy

Kivikautisen asuinpaikan kaivaus

Kierikkikeskus

Kaivauksenjohtajat: HuK Sini Annala ja FM Sami Viljanmaa

Yli-lin Kierikinkankaan kivikautista asuinpaikkaa tutkittiin 2.5.-19.8.2007 Kierikkikeskuksen yleisökaivauksella. Kaivaukselle osallistui 174 henkilöä. Yleisökaivauksella jatkettiin edellisenä kesänä aloitettuja asuinpaikan luonnetta järjestelmällisesti ja kokonaisvaltaisesti selvittäviä pitkäkestoisia tutkimuksia. Tutkimusalueet sijoitettiin edellisen vuoden tutkimusalueen välittömään läheisyyteen, pääosin asuinpaikan asuinpainanteiden ulkopuoliselle aktiviteettialueelle, minkä tarkoituksena oli paikallistaa maan pinnalle näkymättömiä aktiviteettialueen ilmiöitä sekä selvittää niiden luonnetta ja keskinäistä suhdetta.

Kaivauksen merkittävimmät löytöryhmät olivat kvartsi, keramiikka ja palaneet luut. Pääosa keramiikkalöydöistä vaikuttaa lukeutuvan tyypillisen kampakeramiikan piiriin, joskin myös Kierikin keramiikaksi tyypiteltäviä niukasti koristeltuja asbestisekoitteisia kappaleita tavattiin jonkin verran. Ainakin yhden varsin laajalle alalle levinneen astian kappaleet vaikuttavat edustavan tyypillisen kampakeramiikan ns. huipputyyliä (Ka II:1b). Kivilajiaineiston näyttävimpiä löytöjä olivat suiponsoikea nuolenkärki ja pieni osittain rikkoutunut tasatalta, molemmat liuskeesta valmistettuja. Meripihkaesineitä löydettiin kaksi kappaletta; pieni siro putkihelmi sekä renkaan katkelma, johon oli renkaan rikkoutumisen jälkeen tehty uusi ripustusreikä. Lisäksi löydettiin koivuntuohitervaköntti, ”purupihka”, joka uutistoimisto BBC:n uutisoimana saavutti elokuussa maailmanlaajuisen maineen.

Kaivauksen tuloksena paikallistettiin ja tutkittiin useita pienialaisia aktiviteettialueen ilmiöitä, lähinnä erilaisten kuoppien ja kivettömien tulisijojen jäänteitä. Muinaisen merenrannan välittömässä läheisyydessä, rantavallin suuntaisena, oli vajaan kymmenen metrin levyinen runsaslöytöinen vyöhyke, jolle pääosa tutkitun alueen kivikautisesta toiminnasta vaikutti sijoittuneen. Kauempana muinaisrannasta löydöt olivat niukempia ja sijoittuivat yksittäisten ilmiöiden yhteyteen.

Löydöt: KM 36666:666

Ajoitus: Kivikausi (Ka II:1b - Kierikin keramiikka)

Tutkitun alueen laajuus: 82 m²

Kenttätyöaika: 2.5.-19.8.2007

Tutkimuskustannukset: Yli-lin kunta / Kierikkikeskus

Tutkimusraportti: Sini Annala ja Sami Viljanmaa 1.4.2008 Museoviraston arkeologian osaston arkistossa, kopia Kierikkikeskuksen arkistossa

SISÄLLYSLUETTELO

1. ARKISTOTIEDOT	2
2. JOHDANTO	3
3. ALUEEN TUTKIMUSHISTORIA SEKÄ ASUINPAIKAN SIJAINTI JA TOPOGRAFIA	4
3.1. ALUEEN TUTKIMUSHISTORIA	4
3.2. ASUINPAIKAN SIJAINTI JA TOPOGRAFIA	6
4. KAIVAUSTUTKIMUKSET	7
4.1. KOORDINAATISTO	7
4.2. KAIVAUSSALUEET	7
4.3. KAIVAUSTEKNIikka JA KENTTÄDOKUMENTOINTI	8
4.4. LÖYTÖJEN TALTEENOTTO	10
5. KAIVAUSHAVAINNOT	11
5.1. MODERNEJA HÄIRIÖITÄ	11
5.2. KIVIKAUDEN JÄÄNTEITÄ	12
5.2.1. Likamaa-alueita	12
5.2.2. Tulisijoja	13
5.2.3. Kuoppia	14
6. LÖYDÖT	17
6.1. LÖYTÖJEN LEVINTÄ JA TIHEYS	17
6.2. LÖYTÖLAJIT	17
6.2.1. Keramiikka	19
6.2.2. Meripihkaesineet ja purupihka	19
6.2.3. Kivilajijaineisto	20
6.2.4. Kvartsiitti ja kvartsi	21
6.2.5. Palaneet luut	21
7. YHTEENVETO JA PÄÄTELMIÄ	22
KUVALIITE	23
KAIVAJALUETTELO	35
PERUSKARTTAOTE	37
YLEISKARTTA	38
PINTAVAAITUSKARTTA	39
TASOKARTAT	40
LÖYTÖKARTAT	63
PROFIILIKARTAT	86
LÖYTÖLUETTELO	90

1. ARKISTOTIEDOT

YLI-II [28] KIERIKINKANGAS

Kivikautisen asuinpaikan kaivaus 2.5. - 19.8.2007

Sini Annala & Sami Viljanmaa

Kunta: Yli-li
Kylä: Karjala
Tilat ja maanomistajat: 20:12, om. PVO-Vesivoima Oy (Virkkulantie 207, 99100 li)
sekä Yli-lin kunta / Kierikkikeskus

Peruskartta: 3512 10 PAHKAKOSKI
Koordinaatit: Äärikoordinaatit: x = 7251 97 - 7252 54,
y = 3451 00 - 38, z = 60 - 63 m mpy
Kierikinkangas A: x = 7251 97 - 7252 24,
y = 3451 00 - 36, z = 60 - 61 m mpy

Kertomukseen liittyvät löydöt: KM 36666: 1-666, diar. 21.5.2007

Aiemmat tutkimukset: Aimo Kehusmaa, tarkastus 1966 (Kierikinkangas A)
Eeva-Liisa ja Hans-Peter Schulz, tarkastus ja kartoitus 1986
(Kierikinkangas A)
Pentti Koivunen, kartoitus 1995 (Kierikinkangas A)
Hans-Peter Schulz, inventointi 1997 (Kierikinkangas A, B)
Hans-Peter Schulz, inventointi 1998 (Kierikinkangas A-E)
Hans-Peter Schulz & Eija Ojanlatva, koekaivaus 1998
(Kierikinkangas C, F)
Petro Pesonen, kaivaus 1999 (Kierikinkangas A, B ja D)
Sami Viljanmaa, koekaivaus 2003 (Kierikinkangas D)
Sini Annala & Sami Viljanmaa, kaivaus 2006 (Kierikinkangas A)

Aiemmat löydöt: KM 17061: 1-11 saviastian paloja 12 kpl, kvartsikaavin, kvartsiesine,
kvartsia 21 kpl, kivilaji-iskoksia 2 kpl, palanutta luuta
KM 31022: 1-79 saviastian paloja 1395 kpl, kivilaijesineen katkelma,
kvartsia 99 kpl, kivilaji-iskoksia 3 kpl, palanutta luuta 187 kpl
KM 31072: 1-738 saviastian paloja 1717 kpl, taltan katkelma,
riipuksen katkelma, muita kiviesineitä ja kivilaji-iskoksia 151 kpl,
piinuolenkärki, kvartsia 1448 kpl, kvartsiittia 13 kpl,
palanutta luuta 83 kpl, punamultaa 1 kpl, koivutervaa 3 kpl
KM 33997: 1-9 saviastian kappaleita 2 kpl, liuskeiskos,
kvartsikaavin, kvartsi-iskoksia 22 kpl
KM 36006: 1-987 saviastian paloja 2537 kpl, palanutta savea tai
saviesineiden katkelmia 5 kpl, taltta, liuskerengas, T-kirjaimen
muotoisen veitsen katkelma, muita kiviesineitä ja kivilaji-iskoksia
20 kpl, kvartsia 3711 kpl, kvartsiittia 25 kpl, piitä 2 kpl, palanutta
luuta 1619 kpl, meripihkahelmiä 2 kpl, koivutervaa 1 kpl

2. Johdanto

Yli-lin Kierikinkankaan kivikautisen asuinpaikan vuonna 2006 aloitettuja yleisökaivauksia jatkettiin seuraavana vuonna 2.5.-19.8.2007 välisenä aikana. Tutkimusalueet sijoitettiin edellisen vuoden tutkimusalueen välittömään läheisyyteen, pääosin asuinpaikan asuinpainanteiden ulkopuoliselle aktiviteettialueelle, minkä tarkoituksena oli jatkaa maan pinnalle näkymättömien aktiviteettialueen ilmiöiden paikallistamista sekä niiden luonteen ja keskinäisten suhteiden selvittämistä. Lisäksi tutkittiin neljännessektori laakeasta ja metsäpolun osin vaurioittamasta painanteesta, joka asuinpaikan kartoituksen yhteydessä oli tulkittu asuinpainanteeksi. Kaikkiaan tutkimusalueiden laajuus oli 82 m².

Kaivauksen kenttäjohtajina toimivat HuK Sini Annala ja FM Sami Viljanmaa. Dokumentointitöihin osallistui myös vapaaehtoisena kaivauksella työskennellyt arkeologian opiskelija fil. yo Siiri Tolonen, kaivauslöytöjen puhdistamisesta, punnitsemisesta, kvartsiesineiden piirtämisestä sekä löytöluettelon raakaversioon laadinnasta vastasi puolestaan arkeologian harjoittelua suorittanut fil. yo Heli Nousiainen, molemmat Oulun yliopistosta. Löytöjen puhdistamiseen ja lajitteluun sekä yleisökaivajien perehdyttämiseen kaivaustyöhön osallistuivat lisäksi Da Vinci -opiskelijavaihto-ohjelman kautta Kierikkiin saapuneet arkeologian opiskelijat Sophie Bate, Ross Clark, Edward Fox, Vikki Gallagher ja Sarah Pickin Iso-Britanniasta. Kaivauskartat puhtaaksi piirrettäväksi skannasi arkeologian harjoittelua suorittanut fil. yo Markus Suuronen Oulun yliopistosta. Osan kaivauskarttojen puhtaaksi piirtämisestä teki Sini Annala. Meripihkalöydöt konservoi ja dokumentoi Oulun yliopiston arkeologian laboratorion tutkimusteknikko Jari Heinonen. Muut kaivauksen jälkityöt suoritti ja kaivauskertomuksen laati Sami Viljanmaa.

Yleisökaivaukselle kaivauskaudella 2007 osallistui kaikkiaan 172 henkilöä, ja he edustivat yhteensä kahdeksaatoista eri kansallisuutta. Suurimmat kaivaukselle osallistuneet ryhmät olivat Kiimingissä järjestetty kansainvälinen nuorten kesäleiri sekä lukiolaiset Kemistä, Nurmosta ja Oulusta. Kaivauksen yhteydessä järjestettiin myös kaivauskurssi ”Arkeologiaa nuorille”, jolla oli kaksitoista osallistujaa. Pääosa kaivauksen yksittäisistä osallistujista oli lapsia vanhempineen. Kaivaus sai myös maailmanlaajuista julkisuutta, kun BBC uutisoi kaivaukselta löytynyttä purupihkaa näyttävästi internetsivuillaan, minkä johdosta tieto löydöstä levisi laajasti tiedotusvälineille ympäri maailmaa. Kotimaisia lehtijuttuja kaivauksesta ja kaivauksen löydöistä julkaistiin kymmeniä.

3. Alueen tutkimushistoria sekä asuinpaikan sijainti ja topografia

3.1. Alueen tutkimushistoria

lijokilaaksossa Pahkakosken voimalaitoksen ja Yli-lin kirkonkylän välillä on lukuisa joukko esihistoriallisia muinaisjäännöksiä, jotka muinoin sijaitsivat lijoen suistossa, ja jotka nykyisin tavataan lijoen rantavalleilta. Jokivarressa sijaitsevien, käytöltään ilmeisesti ainakin osittain peräkkäisten asuinpaikkojen katsotaan muodostavan noin kahdentuhannen vuoden aikajatkumon. Irtolöytöjä alueelta tunnetaan 1800-luvulta lähtien, mutta varsinaiset arkeologiset tutkimukset seudulla alkoivat 1960-luvulla, kun lijokea valjastettiin sähköntuotantoon. Tuolloin alueella suoritettiin ensimmäisen kerran arkeologista inventointia ja voimaloiden rakentamisen myötä veden alle jääviä kohteita tutkittiin kaivauksilla muun muassa Kierikkisaarella ja Pahkakoskella. Löydöt olivat runsaita ja merkittäviä. Kierikkisaaresta löydettiin muun muassa runsaasti meripihka- ja piikiviesineistöä ja sittemmin Kierikin keramiikaksi nimettyä keramiikkatyyppeä edustavia asbestisekoitteisia saviastioiden kappaleita. Seuraavat vuosikymmenet alueella olivat tutkimusten kannalta hiljaisempia. 1970- ja 1980-luvuilla seudulla tehtiin vain pienehköjä koekaivauksia ja laajempi työllisyyskaivaus vuosina 1986-1987 Kierikin sorakuopalla.

Aiempiä tutkimuksia huomattavasti laajempien tutkimusten aika alkoi Kierikin alueella 1990-luvulla. Merkittävimpinä kaivauskohteina olivat Kuuselankankaan ja Kierikinkankaan asuinpaikat, Korvalan kivikautinen rivitalo sekä Purkajasuo, josta tavattiin suuri määrä hyvin säilynyttä ihmisen työstämää puutavaraa kivikaudelta. Purkajasuon puiden löytäjä oli arkeologisesti valveutunut yli-iiläinen maanviljelijä Helmeri Jussila, joka jo 1950-luvulla oli löytänyt Purkajasuolta ojaa kaivaessaan meripihkahelmen ja kerännyt nykyistä taloan rakentaessaan rakennustyömaaltaan kymmeniä kiviesineitä, meripihkaa, saviastioiden kappaleita, piikivistä valmistetun nuolenkärjen sekä satoja kvartsi-iskoksia. Tutkimuksia suorittivat lähinnä Museoviraston arkeologian osasto ja Oulun yliopisto.

Kierikin alueella on tehty arkeologisia kaivauksia joka vuosi vuodesta 1993 lähtien, viime aikoina enenevässä määrin myös Kierikkikeskuksen arkeologien toimesta. Andre Costopouloksen johtama Oulun yliopiston kansainvälinen kaivauskurssikin on tutkinut Kierikin seutua vuosittain. Costopouloksen tutkimusryhmän koekaivaukset useilla asuinpaikoilla myös lijoen eteläpuolella ovat merkittävästi täydentäneet käsitystä Kierikin muinaisjäännösten laajuudesta ja keskinäisistä suhteista.

Kierikinkankaan arkeologisen tutkimushistorian voidaan katsoa alkavan vuodesta 1966, jolloin Aimo Kehusmaa havaitsi kolme asuinpainannetta lijoen pohjoisrannan hiekkakankaalla. Soranhakijoiden kaivamista kuopista sekä Kehusmaan koekuopasta löytyi keramiikkaa, kvartssia ja palanutta luuta (KM 17061: 1-11). Vuonna 1986 Kierikin sorakuopan asuinpaikan (Yli-li 27) tutkimusten yhteydessä Eeva-Liisa ja Hans-Peter Schulz havaitsivat Kierikinkankaalla 29 painannetta ja kuoppaa. Pentti Koivunen tarkasti ja kartoitti Kierikinkankaan painannealueen vuonna 1995. Inventoidessaan lijoen jokivarren osayleiskaava-alueen muinaisjäännöksiä välillä Kirkonkylä-Pahkakoski vuosina 1997-1998 Hans-Peter Schulz jakoi Kierikinkankaan useisiin asuin- ja löytöpaikkoihin. Schulzin tulkinnan mukaan Kierikinkankaalla on havaittavissa vähintään 39 asuinpainannetta.

Kaivaustutkimukset Kierikinkankaalla alkoivat kesäkuussa 1998 Museoviraston toimesta Petro Pesosen johdolla. Samana kesänä Hans-Peter Schulz ja Eija Ojanlatva johtivat kaivauksen siinä osassa Kierikinkangasta, jonka läpi kulkevaksi Yli-lin ja Pudasjärven välinen tie oli Kierikkikeskuksen rakentamisen myötä päätetty siirtää. Pesonen jatkoi kaivauksia myös vuonna 1999. Kaikkiaan Pesosen kaivausalueet kattoivat 569,75 m² ja sijoittuivat lähinnä Kierikinkankaan keskimmaiselle ja itäisimmälle rantavallille. Tämän jälkeen Kierikinkankaan tutkimuksissa vietettiin hiljaiseloa, kunnes vuonna 2003 Kierikkikeskus järjesti Sami Viljanmaan johdolla pienimuotoisen koetutkimuksen Hotelli Kierikin rakennuspaikaksi suunnitellulla alueella.

Edellä mainittujen kaivausten perusteella käsitykseksi Kierikinkankaasta muodostui, että paikalla oli sijannut laaja kivikautinen kylä tyypillisen kampakeramiikan aikana, ja kylän eri rakennusvaiheet vaikuttivat sijoittuvan peräkkäisille rantavalleille, ollen mahdollisesti osin päällekkäisiä. Merkkejä myöhemmistä asutusvaiheista ei ollut tavattu. Vaikka Kierikinkankaalta onkin suora näköyhteys Kierikkisaaren runsaslöytöiselle asuin- ja/tai kauppapaikalle, uskottiin asutuksen painopisteen lijoen jokivarressa sijaitseville asuinpaikoille.

Kierikkikeskuksen ensimmäiset yleisökaivaukset järjestettiin vuonna 2006 Sini Annalan ja Sami Viljanmaan johdolla Kierikinkankaan aiemmin täysin kaivauksien ulkopuolelle jääneessä, erittäin hyvin säilyneessä osassa Kierikkikeskukseen johtavan tien ja lijoen välissä. Löydöt olivat runsaita, ja aiemmista Kierikinkankaan kaivauksista poiketen kaivauksella tavattiin myös meripihkaesineitä sekä asbestisekoitteista keramiikkaa.

3.2. Asuinpaikan sijainti ja topografia

Kierikinkankaan muinaisjäännösalue sijaitsee Kierikkikeskusta ympäröivällä hiekka-pohjaisella mäntykankaalla Iijoen pohjoisrannalla, Yli-lin kirkosta 5,1-5,4 km itäkaakkoon, pääosin Pudasjärven ja Yli-lin välisen tien eteläpuolella, rajoittuen etelä- ja lounaisosiltaan jyrkähkään muinaiseen rantatörmään. Kierikinkankaan kivikautiset asuinpaikat sijaitsevat muinaisen jokisuiston rantavalleilla, joita nykyään ympäröivät suot, pääasiassa rämeet ja nevat. Rantavalleista keskimmaisina ja itäisinä ovat pääosin tuhoutuneet soranoton yhteydessä. Selvimpänä muistona soranotosta on maisemoitu sorakuoppalampi, jota nykyisin reunustavat Nature Hotel Kierikin rakennukset. Läntisin rantavalli on säilynyt liki koskemattomassa tilassa. Kierikinkankaalla tehtyjen tutkimusten perusteella muinaisjäännösalue on jaettu neljään asuinpaikkaan (Kierikinkangas A-D) ja kahteen löytöpaikkaan (Kierikinkangas E-F). Kesien 2006 ja 2007 tutkimukset sijoittuivat kokonaisuudessaan asuinpaikalle Kierikinkangas A, joten tässä yhteydessä ei laajemmin käsitellä kohteita Kierikinkangas B-F. Selostus kyseisistä kohteista löytyy Petro Pesosen kaivauskertomuksesta vuodelta 1999 Museoviraston arkeologian osaston arkistosta.

Asuinpaikka Kierikinkangas A sijaitsee Kierikinkankaan muinaisista rantavalleista läntisimmällä, jyrkähkön rantatörmän yläpuolella olevalla hiekkakankaalla. Iijoki virtaa asuinpaikan eteläisimpien osien vieritse muinaisen rantatörmän alla. Asuinpaikalla on havaittu ainakin 66 painannetta, joista suuri osa selviä asuinpainanteita, sekä muutamia pienempiä, kuitenkin ilmeisesti asuinpaikkaan liittyviä kuoppia. Pohjoisimmat, kauimpana muinaisesta rantatörmästä sijaitsevat painanteet ovat luonteeltaan epäselvimpiä. Useimmat painanteet sijaitsevat kaakko-luode-suuntaisen rantatörmän läheisyydessä, mutta niitä on myös ryhmänä lähellä Kierikkikeskukseen johtavaa tietä. Osa painanteista esiintyy pareittain hyvin lähellä toisiaan, ja asuinpaikan itäosan painanteet muodostavat selviä painannejonoja. Asuinpaikalla Kierikinkangas A oli ennen kesää 2006 suoritettu vain koekaivauksia vuonna 1998, ja Kierikkikeskuksen ohi kulkevan tien eteläpuolisessa osassa asuinpaikkaa ei ollut suoritettu lainkaan kaivaustutkimuksia. Joskin kesällä 2006 havaittiin alueen halki kulkevan metsäpolun vaurioittaneen paikoin voimakkaastikin kulttuurikerroksen ylimpiä osia ja modernin täyttömaakerroksen laajassa osassa asuinpaikkaa lähellä muinaista rantatörmää hämärtäneen alueen alkuperäisiä pinnanmuotoja, voidaan asuinpaikan Kierikinkangas A todeta edelleen olevan keskeisiltä osiltaan erittäin hyvin säilynyt ja kuuluvan rauhoitusluokkaan I.

4. Kaivaustutkimukset

4.1. Koordinaatisto

Kaivauksella käytettiin vuonna 2006 laadittua Kierikkikeskuksen kivijalan suuntaista koordinaatistoa, jonka lähtöpiste ($x=200/y=200$) on Kierikkikeskuksen lounaiskulma, kivijalan uloimpien osien määrittämien linjojen leikkauspiste. Koordinaatistossa x :n arvo kasvaa kohti pohjoista ja y :n arvo kasvaa kohti itää. Tutkimusalueen peruslinjalle kohtaan $x=200/y=110-200$ kymmenen metrin välein lyödyt puupaalut olivat myös edelleen paikoillaan. Pääosa kaivauskaudella 2007 tehdyistä mittauksista, lähinnä kaivausalueiden rajojen määrittämisistä, tehtiin kuitenkin edellisen kesän kaivausalueen nurkkapaaluihin tukeutuen. Kaivauksen korkeuskiintopisteenä toimi pisteen $x=200/y=200$ vieressä oleva betonisen portaan nurkka. Korkeuskiintopisteen korkeus on 60,56 m mpy.

4.2. Kaivausalueet

Kesän 2007 kaksi tasokaivausaluetta rajautuivat edellisen kesän kaivausalueisiin ja sijoituivat kulmittain toisiinsa nähden. Alueiden sijoittamisessa toteutettiin tavoitetta aktiveettialueen laaja-alaisesta tutkimisesta – pääosassa alueita ei ollut maanpinnalle havaittavia merkkejä muinaisesta ihmistoiminnasta, joten pienialaisten aktiveettialueen ilmiöiden paikallistaminen sekä niiden luonteen ja keskinäisten suhteiden selvittäminen edellyttivät laajojen alueiden aukaisemista silläkin riskillä, että suuret osat alueista voisivat osoittautua löydöttömäksi. Alueiden sijoittamista määritti myös tieto, että edelliskesänä tutkimusalueen eteläosassa tavatusta ilmeisestä varastokuopasta ($x=180/y=146$) osa oli jäänyt tuolloin tutkimusalueen ulkopuolelle, ja ilmiö haluttiin tutkia kokonaisuudessaan. Samankaltainen ilmiön tutkimisen loppuun saamisen tarve koski vuoden 2006 tutkimusalueen länsiprofiiliin jatkunutta tulisijan jäännettä. Haluttiin myös selvittää, olisiko muinaisen rantaviivan paikka hahmotettavissa löytöjen levinnän perusteella. Lisäksi päätettiin tutkia neljännessektori laakeasta ja metsäpolun osin vaurioittamasta painanteesta, joka asuinpaikan kartoituksen yhteydessä oli tulkittu asuinpainanteeksi. Kaivausalueiden pinta-alaksi muodostui yhteensä 82 m². Kaivausalueiden kulmien koordinaatit kaivauskaudella 2007 olivat seuraavat: $X=180/Y=150$, $X=184/Y=150$, $X=184/Y=159$, $X=180/Y=159$ sekä $X=176/Y=140$, $X=182/Y=140$, $X=182/Y=143$, $X=180/Y=143$, $X=180/Y=150$ ja $X=176/Y=150$. Kaivausalueiden nurkkiin lyötiin puupaalut, joihin kirjoitettiin kyseisten kohtien koordinaatit. Puupaalujen välillä sekä kaivausalueen sisäpuolella ruutujen nurkkien kohdilla käytettiin maahan painettuja harjateräksen pätkiä.

4.3. Kaivaustekniikka ja kenttädokumentointi

Koska jo edellisenä kesänä oli osassa tutkimusaluetta havaittu moderni täyttömaakerros ja lisäksi metsäpolku oli muuttanut alueen pinnanmuotoja, päätettiin pintavaaitus suorittaa poikkeuksellisesti vasta pintamaan poiston jälkeen – näin oli osassa kaivausaluetta menetelty jo edellisellä kaivauskaudella. Tällä menettelyllä vältettiin paikoin hyvinkin paksun modernin täyttömaakerroksen vääristävä vaikutus pintavaaituksen rooliin luonnollisen – tai ainakin esihistoriallisen – topografian kuvaajana. Metsäpolun kohdalle sijoittuvissa osissa kaivausaluetta menettely näkyy vaaitustuloksissa siten, että vuoden 2007 pintavaaitusarvot ovat suhteellisesti viitisen senttiä syvemmältä kuin edellisvuonna, koska polun alueen sekoittunut maa, mahdollisesti ainakin osittain muualta paikalle tuotu, on poistettu vuonna 2007 pintamaana. Pintaturve – niissä kohdissa joissa turvetta ylipäättäen oli – poistettiin lapiolla, samoin moderni soran sekainen täyttömaakerros. Turve ja täyttömaa siirrettiin omiin kasoihinsa käytettäväksi myöhemmin kaivausalueiden maastouttamisessa. Sekoittunut hiekkainen maa polun kohdalla poistettiin kaivauslastoilla ja seulottiin. Myös turpeenpoiston jälkeinen siistimistö suoritettiin lastoilla. Pintavaaitus pintamaan poiston jälkeen suoritettiin puolen metrin välein.

Pintamaan poiston jälkeen edettiin viiden senttimerin paksuisina absoluuttista korkeutta seuraavina vaakasuorina kaivauserroksina, alkaen kaivausalueen korkeimmilta kohdilta. Kerrokset nimettiin kulloinkin tavoitteena olleen tason korkeusarvon mukaan. Oikean kerrospaksuuden saavuttamista tarkkailtiin jatkuvasti mittaamalla korkeusarvoja vaaituskoneella. Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta haluttu kerrospaksuus säilyi noin kahden senttimetrin tarkkuudella. Yleisökaivajien kaivamissuorituksen jälkeen tasot vielä yleensä siistittiin dokumentoitaviksi kaivauksen pysyvän henkilökunnan toimesta. Kaivaus suoritettiin kaivauslastoilla, paitsi häiriöttömältä pohjamaalta vaikuttaneissa kohdissa, joissa viimeiset tarkastusluonteiset kerrokset kaivettiin lapiolla seulaan. Kaivettu maa seulottiin silmäkooltaan 6 mm seulalla. Kaivauksen alkuvaiheissa seulominen suoritettiin pressun päällä vuoden 2006 kaivausalueen kohdalla, mutta jo varhaisessa vaiheessa kaivausta osa pienemmästä kaivausalueesta saatiin kaivettua pohjamaahan saakka, jolloin seulontapaikka siirrettiin edistämään kyseisen kaivausalueen täyttämistä – alue saatiinkin kokonaan täytettyä suuremmalta kaivausalueelta kertyneellä seulontahiekalla.

Kaivauksen eteneminen pyrittiin rytmittämään siten, että yleisökaivajien saapuessa iltapäivisin oli juuri aamupäivän lopulla saatu ainakin yhdellä kaivausalueella dokumentoitua valmis taso, jolloin seuraava kerros kaivettiin suurimmalta osaltaan iltapäivän aikana yleisökaivajien kanssa ja viimeisteltiin seuraavana aamupäivänä kaivauksen pysyvän henkilökunnan voimin. Järjestelyä helpotti, että pääosan ajasta avoinna oli kaksi erillistä kaivausaluetta ja kaivauksella kulloinkin työskennelleiden brittiopiskelijoiden määrä oli vapaasti säädeltävissä nolasta viiteen. Kaivamisen lisäksi heidän tehtäviinsä lukeutui Kierikin kivikauden kylän asiakaspalvelu- ja ylläpitotehtävissä avustamista sekä kaivauslöytöjen puhdistusta ja lajittelua.

Tasokartat piirrettiin viiden senttimetrin välein millimetripaperille mittakaavassa 1:20 käyttäen apuna 20 cm x 20 cm ruutuihin jaettua 1 m x 2 m laajuista piirtokehikkoa. Tasokarttojen piirtämisestä vastasi Sami Viljanmaa, lisäksi Sini Annala piirsi muutamia karttoja. Piirtäjien määrän minimoimisella pyrittiin tulkinnan yhdenmukaistamiseen ja välillisesti myös jälkitöiden helpottamiseen. Kartoissa käytettiin tavatuille ilmiöille samoja symboleja kuin kesän 2006 kaivauksella, ja tuolloin tehty jaottelu erilaisille maakerroksille havaittiin riittäväksi myös kesällä 2007 kohteen ilmiöiden riittävään kuvailuun. Tasokarttojen lisäksi maaperässä havaittuja ilmiöitä dokumentoitiin profiilikarttoihin, jotka piirrettiin, kun kaivausalue profiiliin vieressä oli saatu kaivettua häiriöttömään pohjamaahan saakka. Profiilien dokumentointiin osallistuivat myös kaivauksen brittiläiset opiskelijat sekä kaivauksen loppuvaiheissa Nurmon lukion oppilaat, mutta kaikki profiilipiirrokset myös tarkastettiin kaivauksen kenttäjohtajien toimesta ennen kaivausalueiden täyttämistä.

Kaikki dokumentointitasot ja kaivausalueiden profiileissa havaitut ihmisaktiiviteettiin liittyvät ilmiöt valokuvattiin digikameralla. Erityisesti tasokuvaan valokuvaussuunnat ja valaistusolosuhteet pyrittiin yhdenmukaistamaan mahdollisimman tarkoin. Pilvinen ja kosteahko kesä oli omiaan edistämään kuvallisen dokumentoinnin onnistumista, eikä keinokastelua maaperän väri- ja koostumuserojen esille saamiseksi juurikaan tarvittu. Merkittävimmistä ilmiöistä otettiin myös yksityiskohtaisempia pienialaisia tasokuvia. Liki kaikki tasot saatiin kuvattua varjottoman pilvisen sään vallitessa. Kaikkiaan valokuvaus oli kaivauksella huomattavasti merkittävämmässä roolissa kuin rutikuivana kesänä 2006 ja onnistuneet kuvausjärjestelyt mahdollistivat erittäin hyvin karttadokumentaatiota tukevan kuva-aineiston tuottamisen. Kaikki kaivauksella kuvatut digikuvat on arkistoitu CD-levyille Yli-lin Kierikkikeskukseen korkearesoluutioisina jpg-tiedostoina.

4.4. Löytöjen talteenotto

Löydöt kaivauksella pintamaan poiston yhteydessä tavattuja löytöjä lukuun ottamatta otettiin talteen neliömetreittäin ja kerroksittain MiniGrip-pusseihin. Pintamaan löydöt kerättiin samaan pussiin koko kaivausalueen osalta. Ennen pussiin siirtämistä kaikki kaivamisen yhteydessä tavatut löydöt merkittiin löytökartoille. Löytöjen tarkka sijainti mitattiin taittomitoilla. Löytöjen merkitsemisestä löytökartoille vastasivat pääosin kaivauksen kenttäjohtajat sekä kaivauksella työskennelleet brittiopiskelijat. Samaan sankoon kaivettiin maata seulottavaksi ainoastaan yhden neliömetrin alueelta, ja seulonnan yhteydessä tavatut löydöt laitettiin suoraan kyseisen neliömetrin ruutu- ja kerroskohtaiseen löytöpussiin. Mikäli seulonnan yhteydessä tavattujen löytöjen tarkempi sijainti kuitenkin pystyttiin määrittämään edes neljännesneliömetrin tarkkuudella, merkittiin nekin löytökartoille. Seulonnassa käytettiin silmäkooltaan 6 mm käsiseuloja. Merkittävimmät löydöt, muun muassa kaivauksen aikana tunnistetut esinelöydöt ja paikalleen murentuneet saviastioiden kappaleet, laitettiin omiin pusseihinsa, joihin kirjattiin kyseisten löytöjen tarkat koordinaatit, myös löytökorkeus. Läpimitaltaan yli 2,5 cm kokoiset palaneet kivetkin merkittiin löytökarttaan, mutta niitä ei kuitenkaan otettu talteen.

Löytöjen puhdistus, lajittelu ja luettelointi aloitettiin jo kaivauksen aikana. Kyseisistä töistä vastasi Kierikkikeskuksessa harjoittelua suorittanut arkeologian opiskelija. Hänen johdollaan kaivauslöytöjä käsiteltiin Kierikkikeskuksen kivikauden kylän huoltorakennuksen tiloissa löytöjen kertymisen mukaan tavallisimmin 2-3 päivän välein, avustaviksi henkilöiksi vapautettiin kaivaukselta kulloinkin tarvittu määrä brittiopiskelijoita.

Puhdistuksen yhteydessä saviastioiden kappaleet, palaneet luut ja purupihka harjattiin kevyesti puhtaaksi pehmeällä hammasharjalla, kvartsit ja kiviesineet pestiin ja kvartsiesineistä laadittiin luonnokset puhtaaksi piirtämistä varten. Meripihkaesineet siirrettiin suoraan kaivaukselta kosteina konservointiin Oulun yliopiston arkeologian laboratorioon. Puhdistetut löydöt lajiteltiin kunkin ruudun ja kerroksen alueelta löytöryhmittäin omiin pusseihinsa, joihin kopioitiin koordinaatit alkuperäisestä löytöpussista. Tämän jälkeen harjoittelija laati löydöistä löytöluettelon raakaversio, joka tarkastettiin ja tarvittavilta osin täydennettiin jälkitöiden yhteydessä kaivauksen kenttäjohtajien toimesta.

5. Kaivaushavainnot

5.1. Moderneja häiriöitä

Jo edellisenä kesänä oli havaittu, että moderni maankäyttö oli varsin laajasti muuttanut alueen pinnanmuotoja. Alueen poikki kulkevan polun kohdalla tavattiin myös kesällä 2007 tavallisimmin noin viiden senttimetrin paksuinen sekoittunut kerros, joka ainakin osittain vaikutti koostuvan paikalle muualta tuodusta täyttömaasta. Osittain kerros on kaikesti syntynyt alkuperäisen huuhtoutumiskerroksen maaperästä, jota on polun alueella liikkunut pois alkuperäiseltä paikaltaan. Ohuimmillaan kerros oli polun korkeimmilla kohdilla, paksuimmillaan kohdissa, jotka erottuivat alavimpina. Erityisesti korkeimmilla kohdilla polku oli tuhonnut kulttuurikerroksen yläosaa voimakkaasti – sekoittuneen kerroksen alla oli paikoin suoraan rikastumiskerros, eikä lainkaan huuhtoutumiskerrosta.

Kohteen alkuperäinen – luontainen tai kivikautinen – topografia oli hämärtyneet myös muualla kuin polun kohdalla. Voimakkainta hämärtyminen oli tutkimusalueen länsiosissa, alkaen muinaisen rantatörmän kohdalta ja jatkuen laajimmillaan neljän – viiden metrin etäisyydelle törmästä. Kyseisellä alueella oli kova soran, kivien ja asfaltinkappaleiden sekainen täyttömaakerros, joka oli paikoin jopa parikymmentä senttimetriä paksu. Kyseisen kerroksen poistaminen oli työlästä, mutta kerroksen alta paljastui vanha pääosin jo maaton pintaturvekerros ja turpeen alta koskematon huuhtoutumiskerros.

Kaivausalueen itäosissakin oli pienialaisempia moderneja häiriöitä. Linjalla Y=155 tavattiin alueen pohjoislaidasta toista metriä etelään päin ohuehkona kerroksena jatkunut, leveimmillään noin metrin levyisen alueen kattanut hiekkainen täyttömaa, huuhtoutumiskerroksen sekainen, kenties ainakin osittain viereisestä soranottajien kuopasta peräisin oleva, jonka alta alkuperäinen maanpinta oli tuhoutunut ja osittain sekoittunut kyseiseen kerrokseen. Moderniksi ilmeni myös alueella X=181-183/Y=153-156 pintamaan poiston jälkeen loivapiirteisenä, parin metrin mittaisena ja vajaan metrin levyisenä pitkänomaisena kuopanteena erottunut ilmiö. Ilmiön yhteydessä tavattu paikoin yli kaksikymmentä senttimetriä paksu huuhtoutumiskerros sekä sen yhteydessä havaittu likaantunut maa ja muutamat hiilenkappaleet alkoivat kaivauksen edetessä enenevässä määrin vaikuttaa lähinnä muutamia vuosikymmeniä sitten sekoittuneelta maaperältä – maa oli myös varsin löyhää ympäröivään maaperään verrattuna. Ilmiö voi liittyä metsätöihin; vaikkapa kannon poisto voisi sellaisen hyvinkin synnyttää. Onpa ilmiö selitettävissä tuulenkaadoksikin.

Epämääräisesti sekaantuneelta vaikuttanut huuhtoutumiskerros lienee valunut kuoppaan ympäröivältä alueelta, ja likamaaksi tulkitut läikät johtunevat pintamaan sekoittumisesta rikastumiskerrokseen kuopanteen reuna-alueilla. Ilmiön kaivaminen tasoissa lopetettiin dokumentointitasoon 60,10, vaikka sekoittuneelta vaikuttanut maa edelleen jatkui. Ilmiö tarkastettiin lapiolla puhtaaseen pohjamaahan saakka, mutta tällöinkään ei tavattu mitään merkkejä siitä, että se millään tavoin liittyisi ihmisten toimintaan esihistoriallisena aikana.

5.2. Kivikauden jäänteitä

Mitään varsinaisia kiinteitä rakenteita ei kaivauksen aikana havaittu. Tutkimusalueen kaakkoisnurkka, jota aiemmin oli pidetty asuinpainanteen lattia-alana, osoittautui lähinnä luonnonmuodostumaksi, jonka muotoa moderni maankäyttö oli entisestään muokannut enemmän asuinpainannetta muistuttavaksi. Painanteen länsi- ja lounaislaitojen ”valli” lienee itse asiassa suurimmalta osaltaan muinaisen rantapenkan muodostama, ja sitä on osaltaan korottanut modernin täyttömaakerroksen tuominen alueelle – sama tapahtuma on luonut vallimaista muotoa painanteen luoteis- ja pohjoispuolelle. Muilla sivuilla vallia on tuskin edes ollut – sen on vain kuviteltu tuhoutuneen polun vaikutuksesta. Ihmisten kasaamaa kivikautista vallia ei painanteen yhteydessä ole lainkaan. Koska oletettu asuinpainanne osoittautui nykyaikana uudelleenmuotoilua kokeneeksi luonnonmuodostumaksi, olivat merkittävimmät kivikautiseen toimintaan liittyvät kaivauksella havaitut ilmiöt likamaa-alueita sekä erilaisten tulisijojen ja kuoppien jäänteitä. Pääosa ilmiöistä sijoittui kaivausalueen eteläiseen ja läntiseen osaan muinaisen rantatörmän läheisyyteen.

5.2.1. Likamaa-alueita

Likaantuneen maan alue kattoi pääosan tutkimusalueen eteläisestä ja läntisestä osasta. Kyseisillä alueilla vain ”asuinpainanteen” alueella ja aivan alueen lounaisnurkassa muinaisen rantatörmän välittömässä läheisyydessä likamaata ei juurikaan havaittu. Muinaisella rantaviivalla maaperän luonnolliset lajittuneet kerrokset olivat silti sekoittuneet varsin paksult – ilmiö kuitenkin lienee pikemminkin muinaisten rantavoimien vaikutuksesta kuin ihmisten toiminnasta aiheutunut. Pääosin likamaa oli kohtalaisen heikkoa, ruskehtavaa, vain heikosti puhdasta rikastumiskerrosta tummempaa. Paikoin kuitenkin erityisesti muinaisten tulisijojen läheisyydessä likamaa oli tiivistä, noen ja saven sekaista ja sävyltään synkän tummanruskeaa, toisinaan myös punertavaa ja palaneelta vaikuttavaa.

5.2.2. Tulisijoja

Selvimpiä merkkejä kivettömistä tulisijoista tai ainakin ilmeisistä lyhytaikaisista nuotiopaikoista tavattiin seuraavissa kohdissa: X=176-178/Y=146-147; X=181-182/Y=140-141; X=179-182/Y=142-143 ja X=181-183/Y=150-152. Ilmiöistä kahta viimeksi mainittua oli osittain tutkittu jo vuonna 2006; kyseisen vuoden kaivauksia koskevassa raportissa on virheellisesti mainittu runsaasti punertavaksi palanutta hiekkaa tavatun kohdan X=180/Y=148,5 yhteydestä – kyseisen havainnon oikeat koordinaatit ovat X=181/Y=143,5. Hajanaisia punertavaksi palaneen hiekan läikkiä sekä palaneen luun kappaleita tavattiin myös muissa osissa kaivausalueita.

Alueella X=179-182/Y=142-143 havaittiin punertavaksi palanutta hiekkaa varsin laajasti. Alueella on ilmeisesti pidetty nuotiota useassa eri vaiheessa ja hiukan eri kohdissa. Keskeisin tulenpitokohta kuitenkin oli tutkittu jo vuonna 2006. Mahdollisesti tulisija on ainakin jossain vaiheessa ollut matalassa kuopassa, mistä viitteitä nähdään aluetta leikkaavassa profiilissa välillä Y=142-143. Punertavaksi palaneen hiekan yhteydessä esiintyneen likaantuneen maan alta tavattiin myös kaivauksen komeimpiin lukeutuneita kappaleita tyypillistä kampakeramiikkaa (KM 36666:480-482).

Alueella X=181-183/Y=150-152 tutkittiin edellisenä kesänä osittain tutkitun kuopassa sijainneen tulisijan jäännös. Merkittävästi lisätietoa tulisijasta ei kuitenkaan saatu. Palanut nokinen maa tavattiin kuopan pohjalla noin kolmenkymmenen senttimetrin syvyydellä nykyisestä maanpinnasta. Tulisija oli ollut pyöreähkö, halkaisijaltaan noin puolentoista metrin laajuinen. Tulisijan yhteydestä tavattiin orgaanisesekoitteista keramiikkaa, kvartsia, hieman palanutta luuta sekä purupihka (KM 36666:618). Löytöaineiston perusteella tulisija on ilmeisimmin ollut käytössä tyypillisen kampakeramiikan aikana.

Alueella X=176-178/Y=145-147 tavattiin runsaasti punertavaksi palanutta hiekkaa ja voimakasta likamaata kahden kiven läheisyydestä. Kiviä, joista toinen – päänkokoinen – oli kookkain kaivauksella löydetty kivi, ei kuitenkaan ole syytä olettaa pääasialliselta käyttötarkoitukseltaan liesikiviksi, vaan pikemminkin niiden voidaan katsoa liittyvän vierestään löytyneeseen kvartsikeskittymään. Todennäköisesti kiviä on hyödynnetty kvartsin työstämisen apuvälineinä – sittemmin ne ovat kuitenkin peittyneet nuotiopaikan yhteyteen kertyneen likamaan alle. Myös kivien alla tavattiin likamaata ja löytöjä, mutta selvimmät merkit tulenpidosta sijoittuivat samaan tasoon kivien kanssa tai ylemmälle tasolle. Alueella lienee pidetty nuotiota useassa eri vaiheessa, ainakin tyypillisen kampakeramiikan aikana, mutta mahdollisesti myös myöhemmin.

Alueella X=181-182/Y=140-141 havaittiin merkkejä tulenpidosta ympyrän neljännessektorin muotoisella alueella, joka rajoittui kaivausalueen pohjois- ja länsireunoihin. Ilmiön yhteydestä tavattiin kampaleimakoristeista orgaanissekoitteista keramiikkaa. Ilmeisesti kyseessä on kivettömän tulisijan jäännös, jonka käyttöaika ajoittuu tyypillisen kampakeramiikan kaudelle. Ainakin kaivausalueen pohjoisprofiiliin jatkunut osa ilmiöstä tutkitaan vuoden 2008 kaivauksen yhteydessä.

5.2.3. Kuoppia

Kaivauksen aikana havaittiin olemukseltaan monimuotoisia muinaisten kuoppien jäänteitä. Kuopissa sijainneiden tulisijojen jäänteet on jo edellä käsitelty. Tulisijojen lisäksi kuoppajäänteiden joukkoon lukeutui useita todennäköisiä varastokuoppia sekä muutamia luonteeltaan epämääräisempiä ja vaikeammin tulkittavia kuoppia ja kuopanteita.

Ilmeisin varastokuopan jäännös sijoittui alueelle X=178-180/Y=145-147. Osa kuopasta oli tutkittu edellisenä kesänä; tällöin oli oletettu kuopasta tutkitun puolet, mutta ilmeni, että tuolloin tutkittua oli saatu vain noin viidennes kuopan kokonaisalasta. Kuoppa oli muodoltaan lievästi soikeahko, poikkileikkaukseltaan lähinnä puoliympyrän muotoinen, halkaisijaltaan pohjois-etelä-suunnassa noin kaksimetrisen ja itä-länsi-suunnassa noin puolitoistametrisen. Kuopan reunoilla ja pohjalla oli havaittavissa voimakas likamaa, jonka yhteydessä oli varsinkin lähellä pohjaa runsaasti hiilen kappaleita. Kuitenkaan kuopassa ei havaittu mitään muita merkkejä tulenpidosta. Löydöt sijoituivat liki poikkeuksetta kuopan likamaan yhteyteen. Täyttömaa oli lähes puhdasta ja löydötöntä. Kuopan löytöaineisto käsitti runsaasti palanutta luuta (pääosa vuonna 2007 löydetyistä palaneista luista), kvartseja, keramiikkaa, käyrän savi-idolin katkelman (KM 36666:322) ja pienen meripihkahelmen (KM 36666:383). Keramiikka oli pääosin orgaanissekoitteista tyypillistä kampakeramiikkaa (esimerkiksi KM 36666:238), mutta myös asbestisekoitteisia kappaleita tavattiin. Edellisenä vuonna tutkitusta osasta kuoppaa oli löydetty muun muassa pieni liuskerengas (KM 36006:110). Kuopan tarkkaa käyttötarkoitusta edelleenkin tiedetään, mutta ilmeisimmin kyseessä on varsin pitkään käytetty varastokuoppa, mihin viittaa kuoppaan kertynyt voimakas likamaakerros sekä monipuolinen löytöaineisto. Kuopan likamaan loputtua tehtiin kuopan pohjalle tarkistuspiisto lapiolla, jolloin tavattiin pohjavesi noin 15 cm syvyydellä kuopan pohjasta, tasolla 59,05 m mpy.

Kookkaaseen varastokuoppaan verrattuna muut kaivauksella tavatut kuoppajäänteet olivat kooltaan varsin vähäisiä ja luonteeltaan epämääräisempiä. Yhdistävä tekijä kyseisille esihistoriallisille ilmiöille oli voimakas likamaa, joka joko koukkasi ympäröivää kulttuurikerrosta syvemmälle katkaisten luonnolliset lajittuneet maakerrokset tai hahmottui kulttuurikerroksen sisäisenä, kohteen varhaisimpia käyttövaiheita leikkaavana ilmiönä. Kyseiset kuopat hahmottuivat yleensä parhaiten kaivausalueen profiileissa. Niiltä osin, kuin edellä kuvaillut tuntomerkit täyttävät ilmiöt eivät sisälly esimerkiksi aiemmin käsiteltyihin tulisijojen jäänteisiin, voidaan ilmiöitä todeta havaitun ainakin seuraavissa kohdissa kaivausalueella: X=176/Y=145-146, X=176/Y=141-142; X=180/Y=148-152; X=180/Y=155-156; X=176/Y=148-150. Kyseisten kohtien lisäksi voidaan kohdassa X=177-178/Y=150 nähdä selvä kuopan hahmo; tässä tapauksessa kaivauksen yhteydessä todettiin kyseisen ilmiön kuitenkin olevan luonteeltaan suhteellisen moderni, todennäköisimmin palaneen kannon paikka.

Mielenkiintoinen, mutta varsin vaikeasti tulkittava kuoppajäänte kesän 2007 tutkimusaineistossa sijoittui poikkileikkaukseltaan kohtaan X=176/Y=145-146. Kyseinen kuoppa on tässä esitellyistä kuopista ainoa, joka ei ulotu pohjamaahan saakka, vaan joka on kohteen kulttuurikerrosta leikkaava ja mahdollisesti kohteen käytön myöhäisimpiin vaiheisiin sijoittuva ilmiö. Kyseisen kuopan poikkileikkauksessa ympäröivää kulttuurimaata voimakkaampi likamaa muodostaa pienehkön, alle puolen metrin levyisen kaareva-pohjaisen kuopan hahmon vain parinkymmenen senttimetrin syvyydelle maanpinnasta. Dokumentointitasoissa kyseinen kuoppa ei ole hahmotettavissa, vaan se katoaa ympäröivän likamaan joukkoon. Kyseisen kuopan yhteydestä löydettiin kaivauksella meripihkarenaan katkelma (KM 36666:44). On mahdollista, että löytö on tietoisesti sijoitettu kuoppaan, mitä puoltaa renkaan katkelman uuden ripustusreiän eheys. Muita löytöjä ei ole mahdollista suoraan sitoa kuopan yhteyteen, mutta kyseisen ruudun löydöt samasta ja ylemmistä kaivauskerroksista edustavat tyypillisen kampakeramiikan aikaa.

Kuopat kohdissa X=176/Y=141-142 sekä X=180/Y=155-156 ilmenivät luonteeltaan jokseenkin samankaltaisina. Ne olivat varsin pienialaisia, kuitenkin likamaaltaan suhteellisen selkeitä, ja molemmista saatiin joitakin löytöjä. On todennäköistä, että kuopat ovat olleet pienehköjä säilytyskuoppia, joihin on kuoppien käytön aikana kertynyt orgaanista jätettä sekä muutamia yksittäisiä löytöjä. Niiden käyttöaika on luultavimmin ollut varsin lyhyt, mahdollisesti niitä on käytetty ainoastaan kertaalleen.

Kuoppa kohdassa $X=176/Y=148-150$ jäi tulkinnaltaan epäselväksi. Kuopan hahmo profiilissa havaittiin tasokaivauksen päätyttyä, kun profiili kaivettiin syvemmäksi dokumentointia varten. Ilmiön vierestä tasokaivausalueelta ei ollut tavattu mitään selkeästi kyseiseen ilmiöön liittyviä löytöjä – koko kyseinen tasokaivausalueen nurkka oli ollut hyvin niukkalöytöinen. Länsiosaltaan kuoppa hahmottui ainoastaan kuopan kohdalla katkeavien luonnollisten maakerrosten vuoksi, ja itäosan likamaa oli olemukseltaan epäselvää ja osin anturamaan sekaista. Ilmeisesti kyseisellä paikalla on esihistoriallisena aikana ollut kuoppa, mutta mitään tarkempaa kyseisen kuopan käyttötarkoituksesta ei voida todeta. On kuitenkin mahdollista, että kuoppa ainakin osittain selittyisi myös luonnollisten prosessien kautta, lähinnä muinaisena tuulenkaatona, jonka seurauksena likaantunutta maata olisi päätynyt kuoppaan ja luonnolliset maakerrokset olisivat katkenneet.

Kuoppa – tai pikemminkin kuopat – välillä $X=180/Y=148-152$ ilmenivät kaivauksen aikana vähäisemmiksi niin olemukseltaan kuin merkitykseltäänkin kuin mitä edellisen vuoden kaivauksen perusteella oli oletettu. Tuolloin oletettiin, että linjalla $X=180$ kaivausalueen profiiliin rajautuneet varsin syvälle ulottuneet likamaa-alueet olisivat olleet reunaosia kaivausalueen vieressä sijainneen asuinpainanteeksi oletetun ilmiön lattia-alasta, ja että kohtaan $X=180/Y=150$ voisi hyvinkin sijoittua kyseisen asumuksen nurkka. Kesällä 2007 kuitenkin ilmeni, että oletettu asuinpainanne ei ollut lainkaan asumuksen jäännös, eivätkä kyseiset likamaailmiötkään siten lattia-alan reuna-alueita. Itse asiassa kyseiset ilmiöt oli pääosiltaan jo tutkittu vuoden 2006 kaivauksen yhteydessä, ja jäljellä olivat vain ilmiöiden vähäiset reunaosat. Likamaa-alueet liittyivät kahteen kuoppaan, jotka sijaitsivat jokseenkin kohdissa $X=180/Y=148,5$ ja $X=180/Y=150$. Kuoppa kohdassa $X=180/Y=148,5$ on ollut varsin jyrkkäpiirteinen, halkaisijaltaan reilun puolen metrin levyinen, puolisen metriä syvä ja niukkalöytöinen. Kuoppa kohdassa $X=180/Y=150$ on puolestaan ollut laajempi, halkaisijaltaan noin metrin kokoinen ja kuutisenkymmentä senttimetriä syvä. Kyseisen kuopan löytöaineistoon sisältyi muutamia kvartsikaapimia, orgaaniseseoiteista keramiikkaa sekä mahdollinen savi-idolin katkelma (KM 36666:494). Edellisenä kesänä kuopasta oli löytynyt myös kvartsiittikaavin (KM 36006:258). Edellä kuvattuja kuoppia voinee useiden muiden Kierikinkankaan kuoppien tavoin luonnehtia lähinnä varastokuopiksi. Suurempi lienee ollut käytössä pidempään, pienempi puolestaan vain lyhyen aikaa. Todennäköisin kuoppien käyttöaika sijoittuu löytöjen perusteella tyypillisen kampakeramiikan kaudelle.

6. Löydöt

6.1. Löytöjen levintä ja tiheys

Löytöjen levintä käy ilmi raportin liitteenä olevista löytökartoista, joihin on merkitty kaikki kaivauksen yhteydessä paikoilleen mitatut löydöt, toisin sanoen kaikki löydöt seulalöytöjä lukuun ottamatta. Keskimääräinen löytötiheys oli jonkin verran alhaisempi kuin edellisellä kaivauskaudella, 60,46 löytöä neliometriä kohden. Löytötiheys vaihteli kaivausalueilla voimakkaasti. Erityisesti linjan Y=152 itäpuolinen alue oli hyvin niukkalöytöinen, kokonaislöytömäärä kyseisellä 28 m² alueella oli vain 125 löytöä, ja löytötiheys täten 4,46 löytöä neliometriä kohden. Samansuuntainen tilanne oli tutkitun alueen kaakkoisnurkassa, jota aiemmin oli pidetty mahdollisena asuinpainanteen lattia-alana – kaakkoisimpien yhdeksän neliometrin alueella tavattiin yhteensä 150 löytöä, reilusti alle kaksikymmentä löytöä neliometrillä. Edellä mainittujen alueiden ulkopuoliset osat kaivausaluetta olivat löytötiheydeltään samankaltaisia edellisesän alueen kanssa, keskimääräisen löytötiheyden ollessa yli sata löytöä neliometriä kohden – kuitenkin tutkimusalueen lounaisosassa, jossa muinainen rantatörmä jo selvästi alkaa laskeutua alaspäin, ehtyivät löydöt liki tyystin. Löytöjä vaikuttaa siis olevan tasaisen runsaasti kapealla, alle kymmenen metrin levyisellä topografialtaan varsin tasaisella vyöhykkeellä muinaisrannan välittömässä läheisyydessä, ei kuitenkaan enää aivan rantaviivalla. Kauempana muinaisesta rannasta löytötiheys harvenee voimakkaasti, ja löydöt keskittyvät runsaslöytöisen vyöhykkeen löytöjä selvemmin yksittäisten pienialaisten ilmiöiden yhteyteen. Sekä runsaslöytöisellä ranta-alueella että vähälöytöisemmissä osissa tutkimusaluetta muinaisten kuoppien ja tulisijojen alueet lähiympäristöineen muodostavat selviä löytökeskittymiä, ja hyvin tavallista on, että runsaisiin löytöihin liittyy voimakkaan likamaan esiintymistä.

6.2. Löytölajit

Kierikkikeskuksen yleisökaivaus tuotti jälleen monipuolisen ja edustavan otoksen Kierikinkankaan kivikautisen asuinpaikan löytöaineistosta. Kappalemäärittäin tarkasteluna merkittävimmät löytöryhmät kaivauksella olivat edellisvuoden tavoin kvartsi (33,0 %), keramiikka (51,5 %) ja palaneet luut (14,9 %). Keramiikan osuus edelliseen vuoteen verrattuna on kuitenkin huomattavasti hallitsevampi. Keramiikkaa löydettiin kappalemääräisesti jopa hiukan enemmän kuin vuonna 2006, kun puolestaan sekä kvartsien että palaneiden luiden kappalemäärät jäivät alle puoleen kyseisen vuoden löytömääristä.

Kivilajijaineiston osuus (0,5 %) kokonaislöytömäärästä on samaa tasoa edellisvuoden kanssa. Kvartsiitin määrän suhteellinen osuus on alle viidennes edellisesän osuudesta; kvartsiittilöytöjä edustivat löytöaineistossa vain neljä iskosta. Kappalemäärällisesti vähäisimpiä löytöryhmiä olivat meripihkaesineet (2 kpl) ja purupihka (1 kpl).

Jos tarkasteluperusteeksi otetaan löytöjen massa, nähdään kvartsilöytöjen (54,3 %) edustavan noin puolta löytöjen kokonaismäärästä, mikä on suuri muutos edellisvuoden liki 80 % osuuteen. Keramiikan (35,7 %) osuus on puolestaan noussut yli kolmannekseen edellisesän alle 10 % osuudesta. Kivilajijaineiston (8,0 %) osuutta nostaa jälleen mahdollinen hiomalaa'an katkelma. Muut löytöryhmät ovat massaltaan lähinnä kuriositeetteja. Palaneiden luidenkin – kappalemäärältään suuren löytöryhmän – osuus on vain 1,7 % löytöjen kokonaismassasta, keskimääräisen luun painaessa ainoastaan 0,13 g.

Löytölaji	Määrä (kpl)	Massa (g)	% löydöistä (kpl)	% löydöistä (g)
Keramiikka	2553	2023,3	51,5	35,7
Saviastioiden kappaleet	2549	2012,9		
Palanut savi / saviesineiden katkelmat	4	10,4		
Meripihkaesineet	2	0,9	< 0,1	< 0,1
Purupihka	1	0,6	< 0,1	< 0,1
Kivilajit	25	452,4	0,5	8
Taltat	1	25		
Nuolenkärjet	1	2,2		
Esineiden katkelmat	3	82,9		
Kivilajijydin tai hiomalaa'an kappale	1	247,4		
Kivilaji-iskokset	19	75,9		
Kvartsiitti-iskokset	4	11,2	0,1	0,2
Kvartsi	1636	3075,9	33	54,3
Kvartsiesineet	51	479,5		
Kvartsi-iskokset	1575	2029,8		
Kvartsiytimet ja raaka-ainekappaleet	10	553,2		
Palaneet luut	737	96,8	14,9	1,7
Yhteensä	4958	5661,1		

6.2.1. Keramiikka

Kesällä 2007 ei edellisen kesän löydöissä havaittu kaksijakoisuus tyyppillisen kampa-keramiikan ja Kierikin keramiikan välillä näyttäytynyt kovinkaan selvästi. Puhtaasti Kierikin keramiikaksi tulkittavia kappaleita tavattiin harvoja – useimmat asbestisekoitteisista kappaleista vaikuttivat pikemminkin edustavan vaihettumista tyyppillisestä kampa-keramiikasta Kierikin keramiikkaan. Yleensä asbestisekoite oli niukka, eikä suuria eroja sekoitteeltaan erilaisten kappaleiden stratigrafisessa sijoittumisessa havaittu, joskin lähimpänä kulttuurikerroksen pohjaa selvästi tyyppillistä kampakeramiikkaa edustavat kappaleet olivat hallitsevampana ryhmänä pintakerrokseen verrattuna. Aiempaa runsaammin tavattiin korkeatasoisesti koristeltuja kappaleita tyyppillistä kampakeramiikkaa. Ainakin yhden astian kappaleet (mm. KM 36666:40, :238, :296 sekä :480-482) edustanevat tyyppillisen kampakeramiikan ns. huipputyyliä (Ka II:1b). Kappaleimoin ja kuopin koristeltujen astiankappaleiden lisäksi tavattiin jonkin verran myös pienen luun päällä tehdyillä painalluksilla koristeltuja astiankappaleita. Yhdessä pienessä saviastian kappaleessa (KM 36666:479) oli ilmeisesti kiinni koivuntuohitervaa, jolla astiaa oli korjattu. Kaikkiaan kappaleet vaikuttivat olevan peräisin useista hajanaisesti pitkin tutkimusaluetta levinneistä astioista. Selkeästi paikoilleen hajonneiden astioiden kappaleita ei löydetty. Pääosa kappaleista sijoittui tasaiselle alueelle muinaisen rantatörmän läheisyyteen.

Saviastioiden kappaleiden lisäksi kaivauksella löydettiin neljä kappaletta palanutta savea, joista kaksi (KM 36666:322 ja :494) ovat mahdollisesti savi-idolien katkelmia ja kaksi muuta (KM 36666:350 ja :410) ilmeisesti sattumalta tuleen joutuneita savimöykkyjä – kenties saviastioiden valmistamisen yhteydessä hukkamateriaaliksi jääneitä. Mahdolliset idolien katkelmat tavattiin muinaisten kuoppien yhteydestä, KM 36666:322 samasta laajasta ja syvästä kuopasta, josta löydettiin muun muassa pieni meripihkahelmi (KM 36666:383) ja vuonna 2006 liuskerengas (KM 36006:110).

6.2.2. Meripihkaesineet ja purupihka

Kaivauksen meripihkaesineistö koostuu sirosta putkihelmeä (KM 36666:383) ja meripihkarenkaan katkelmasta (KM 36666:44). Pieni putkihelmi löytyi muinaisen kuopan yhteydestä voimakkaasta likamaasta yli puolen metrin syvyydellä nykyisestä maanpinnasta. Meripihkarenkaan katkelma sijoittui matalahkoon, parikymmentä senttimetriä syvään ja kolmisenkymmentä senttimetriä leveään loivapiirteiseen likamaakuopanteeseen, jonka hahmo oli nähtävissä huuhtoutumiskerroksen alapuolella aivan löytöpaikan viereen sijoittuneessa kaivausalueen profiilissa.

Meripihkahelmi oli löydettyäessä täysin ehjä, renkaan katkelmaan oli renkaan rikkoutumisen jälkeen tehty ripustusreikä, jotta sitä oli edelleen pystytty käyttämään koruna. Kyseinen reikä oli myös ehjä. Kaikki neljä Kierikinkankaalta tähän mennessä löydettyä meripihkaesineitä ovat siis olleet ehjiä, ja ne ovat poikkeuksetta sijoittuneet syvälle kulttuurikerroksen pohjaosiin tai muinaisten kuoppien yhteyteen. On täysin mahdollista, että ainakin osa esineistä on sijoitettu löytöpaikkoihinsa tarkoituksellisesti – osa voi olla myös hukattuja, mutta näinkin runsas ehjien esineiden määrä tuskin luotettavasti pelkinä hukkaan joutumisina selittyy. Ei kuitenkaan ole selvää näyttöä siitä, että kyseessä olisivat esimerkiksi hautauksiin tai uhrauksiin liittyvät löydöt, mutta yksittäin tavattavia meripihkaesineitä on vaikea pitää myöskään kätkölöytöinä. Kaikkiaan Kierikinkankaan meripihkalöytöjen luonteen syvällisempi ymmärtäminen vaatisi laajoja lisäselvityksiä erityisesti muiden vastaavien meripihkalöytöjen löytökonteksteihin liittyen.

Purupihkaa eli koivuntuohitervaa löydettiin kaivauksella kaksi kappaletta. Toinen, vähäisen kokoinen kappale (KM 36666:479), on kiinni saviastian kappaleessa, jota sillä on ilmeisesti korjattu. BBC:n uutisoimana maailmanlaajuista julkisuutta saavuttanut toinen purupihka (KM 36666:618) tavattiin kuoppamaisen tulisijan viereltä ruudusta X=182/Y=150.

6.2.3. Kivilajijaineisto

Kivilajijaineiston pääosan kaivauksella muodostivat esineet ja niiden katkelmat. Ehjiä tai lähes ehjiä kivilajiesineitä kaivauksella tavattiin tulkintatavasta riippuen kaksi tai kolme. Tyypillistä kampakeraamista esinemuotoa edustaa tummasta liuskeesta valmistettu kauttaaltaan hiottu suiponsoikea nuolenkärki (KM 36666:260), joka todennäköisimmin on jäänyt maaperään maahan osuneesta nuolesta irronneena tai nuolen katkettua. Lähes ehjä esine on myös pieni sädekiviliuskeinen tasataltta (KM 36666:615), jonka terä on murtunut molemmista reunoistaan – alkujaan taltta lienee ollut muodoltaan lähes samanlainen edellisenä kesänä täysin ehjänä löytyneen taltan (KM 36006:799) kanssa. Hieman tulkinnanvarainen löytö on kookkaaksi kaapimeksi määritelty hiematon iskemällä työstetty liuskeenkappale (KM 36666:164), jonka reuna vaikuttaa kaapimiseen soveltuvaksi nyrhityltä; kyseessä on esinemuodoltaan epätavallinen löytö, joka olisi mahdollista tulkita myös pelkästään kookkaaksi liuskeiskokseksi tai esineen teelmäksi – löytötaulukossa kyseinen löytö on laskettu osioon ”esineiden katkelmat”.

Edellä mainittujen ehjien tai liki ehjien kivilajiesineiden lisäksi kaivauksella tavattiin kaksi hiottua liuske-esineen katkelmaa (KM 36666:89 ja :142), jotka vaikuttavat lähinnä tuuran tai taltan katkelmilta. Ne ovat iskosmaisia, ja syntyneet mahdollisesti rikkoutunutta esinettä uudelleen työstettäessä. Sama alkuperä voi olla useilla niistä löydetyistä kivilaji-iskoksista, joissa ei ole hiottuja pintoja – pääosin kyseiset iskokset ovat pienikokoisia ja hyvälaatuista kiveä. Kivilaji-iskoksia löydettiin kaivauksella kaikkiaan hieman enemmän kuin edellisenä vuonna, esineiden katkelmien määrä puolestaan oli jonkin verran pienempi. Pintamaan poiston yhteydessä tavattiin myös edellisenä vuonna löydetyin kivilajiytimen tai hiomalaa'an kappaleen (KM 36006:417) kanssa yhteensopiva kappale (KM 36666:1).

6.2.4. Kvartsiitti ja kvartsi

Kesän 2006 kaivauksen kvartsiittiaineisto koostui ainoastaan neljästä iskoksesta; esineitä, ytimiä tai raaka-ainekappaleita ei tavattu lainkaan. Kvartsilöytöjä oli kaivausalueilla varsin tasaisesti, yksittäisiä kvartseja harvakseltaan myös sellaisissa osissa kaivausalueita, joissa muita löytöjä ei juurikaan ollut. Merkittäviä keskittymiä ei juurikaan havaittu. Ruudussa X=177/Y=146 sijainneiden kahden kiven luona oli ilmeisesti ollut lyhytaikainen kvartsiintyöstöpaikka, mahdollisesti kvartsia oli työstetty kyseisiä kiviä apuna käyttäen.

Kvartsiaineistosta tunnistetut esineet ovat pääosin kaapimia, lisäksi on tunnistettu muutamia uurtimia. Muita esinetyyppejä ei ole tarkemmin määritetty, vaan ne on luetteloitu yleisnimellä "kvartsiesine". Esineiksi on tunnistettu 3,1% ja raaka-ainekappaleiksi tai ytimiksi 0,6 % kvartsien kokonaiskappalemäärästä, mitkä arvot vastaavat suhteellisina osuuksina varsin läheisesti edellisen vuoden kvartsiaineiston luonnetta. Kaikkiaan kvartsimateriaali oli hyvälaatuista, ja muun muassa palanutta kvartsia oli aineiston joukossa vain niukasti.

6.2.5. Palaneet luut

Palaneet luista kappalemääräisesti 70,4 % ja massan mukaan laskettuna 52,3 % tavattiin alueella X=178-180/Y=145-147 sijainneen muinaisen kuopan yhteydestä. Muissa osissa kaivausaluetta palanutta luuta oli varsin niukasti, silloinkin yleisimmin selvärajaisina keskittyminä voimakkaan likamaan yhteydessä. Kaikkiaan luuta tavattiin huomattavasti niukemmin kuin edellisenä vuonna. Usein kohdissa, joissa palanutta luuta tavattiin, oli myös ainakin heikkoja merkkejä tulenpidosta, lähinnä hiilen kappaleita, nokista maata tai toisinaan punaiseksi palanutta hiekkaa. Ainakin osa luista on peräisin kookkaista nisäkkäistä, mahdollisesti hylkeistä. Merkittävä osa luuaineistosta on niin pieneksi murentunutta, että sen tarkka määrittäminen tuskin on mahdollista.

7. Yhteenveto ja päätelmiä

Kierikkikeskuksen yleisökaivaus Kierikinkankaalla kesällä 2007 vahvisti ja tarkensi edelliskesän tutkimustuloksia. Kaivaus oli jälleen hyvin suosittu, ja kaivajat edustivat kahdeksaatoista eri kansallisuutta. Saavutettu julkisuus oli maailmanlaajuista, kun BBC uutisoi Kierikinkankaan purupihkalöytöä internetsivuillaan, ja tieto levisi tiedotusvälineille kautta maailman. Kaivauksen tuloksena paikallistettiin ja tutkittiin useita asuinpaikan aktiviteettialueen ilmiöitä, lähinnä erilaisten kuoppien ja kivettömien tulisijojen jäänteitä. Muinaisen merenrannan läheisyydessä, rantavallin suuntaisena, havaittiin runsaslöytöinen vyöhyke, jolle pääosa tutkitun alueen kivikautisesta toiminnasta oli sijoittunut. Kauempana muinaisrannasta löydöt olivat niukempia ja sijoittuivat yksittäisten ilmiöiden yhteyteen. Havainnot modernin maankäytön vaikutuksista Kierikinkankaan topografiaan asettavat kuitenkin osan aiemmista asuinpaikkaa koskevista tulkinnoista uudelleen harkittaviksi. Muutamat aiemmin asuinpaikanteiksi tulkituista ilmiöistä lienevät saaneet nykyiset muotonsa vasta muutamia vuosikymmeniä sitten – karkea täyttömaakerros muinaisen rantatörmän läheisyydessä ja alueen poikki kulkeva polku ovat paikoin voimakkaasti muuttaneet asuinpaikan alkuperäisiä pinnanmuotoja, synnyttäen ilmiöitä, jotka pintapuolisessa tarkastelussa voivat hyvinkin vaikuttaa kivikautisten asumusten jäänteiltä.

Kaivauksen meripihkalöydöt muistuttavat paikalla eläneen väestön vauraudesta ja vilkkaista kauppasuhteista. Taitavasti koristeltujen saviastioiden kappaleet osoittavat puolestaan paikallisten käsityöläisten valmistamien tuotteiden korkeaa laatua. Asbestin määrän vaihtelu eri saviastioiden savimassan sekoitteena puolestaan kertoo merkittävästä murrosvaiheesta, astioiden valmistuksessa tapahtuneesta kehityksestä, jonka seurauksena tyypillinen kampakeramiikka alkoi muuttua Kierikin keramiikaksi. Kivilaji-aineiston näyttävin löytö oli liuskeesta valmistettu suiponsoikea nuolenkärki. Kaikkiaan kaivaus edisti alueen pitkäkestoisten tutkimuksellisten tavoitteiden toteutumista, kokonaiskäsityksen muodostamista lijoen suistossa merkittävien kulkuyhteyksien solmukohdassa sijainneen laaja-alaisen ja väkirikkaan kivikautisen kylän elinkaaresta, kylän laajuuden ja luonteen muutoksista sekä eri aktiviteettien sijoittumisesta asumusten ja asumuksia ympäröivän aktiviteettialueen eri osiin. Kierikkikeskuksen kaivaustutkimukset jatkuvat yleisökaivausten merkeissä Kierikinkankaalla jälleen kesällä 2008.

Yli-lissä 30.4.2008

HuK Sini Annala

FM Sami Viljanmaa